

Opbouw in de Rabozaal in het voorjaar van 2009 | FOTO: © DIGIDAAN |

Een jaar Rabozaal

Openhartig beschrijft Hugo van Hulst, hoofd techniek van de Stadsschouwburg Amsterdam, het eerste jaar in de nieuwe Rabozaal. Door de ogen van de afdeling theatertechniek kijkt hij naar de extreem drukke inwerkperiode, de samenwerking met Toneelgroep Amsterdam en de Melkweg, en de plussen en minnen van deze unieke zaal die zowel lijsttoneel, vlakkevloerzaal als poppodium kan zijn.

Op vrijdag 10 april 2009 werd de Rabozaal door de aannemer opgeleverd en vrijgegeven voor theatertechniek. Dat was de vrijdag voor Pasen. Op zaterdag en op zondag, eerste paasdag, hebben de theatertechnische leveranciers doorgewerkt om alle systemen werkend te krijgen. Zondagavond is de toneelvloer voor de laatste keer in de olie gezet. Maandag tweede paasdag was een bouwdag en dinsdag 14 april hadden we de eerste voorstelling met publiek, *Kreten en gefluister* van Toneelgroep Amsterdam. Na deze opening was er bijna elke dag een activiteit: een voorstelling van Toneelgroep Amsterdam, een concert van de Melkweg, een openingsceremonie, het Holland Festival, Julidans. Vooraf was met de programmering afgesproken dat tot aan de zomer van 2009, na elke seriebespeling van Toneelgroep Amsterdam en na elk concert van de Melkweg,

een overdrachtsdag zou worden ingepland. Dat gaf de schouwburgtechnici tijd om de Rabozaal gereed te maken voor de volgende gebruiker en eventueel storingen op te lossen. De Stadsschouwburg heeft kort na de opening nog een voorstelling verplaatst naar een later moment om ruimte vrij te maken voor niet afgemaakte werkzaamheden van de aannemer en theatertechniek. Later dat voorjaar is ook besloten om in de zomer niet verder te programmeren en theatertechniek de nodige tijd te geven om orde op zaken te stellen. Trekwerk en Audiopro hebben een deel van de zomer doorgewerkt richting oplevering.

Druk

De status van de theatertechnische installaties was op het moment van de opening als volgt: de hijsinstallatie was operationeel, lichtapparatuur en stoffering waren grotendeels opgeleverd, audio was nog volop in de installatiefase en niet alle geluidsapparatuur was al geleverd. De gebruikers van de Rabozaal kregen overigens van Audiopro tot aan de zomer wel alle denkbare ondersteuning voor de bespeling. In de praktijk bleek al snel dat 'de spullen in huis hebben' en 'weten hoe alles werkt' twee verschillende dingen zijn. We waren wel enigszins bekend met de nieuwe

apparatuur omdat we in de voorafgaande jaren bij veel vervangingsinvesteringen in de Grote Zaal dezelfde apparatuur hadden aangeschaft als in het bestek was opgenomen voor de Rabozaal. We hadden echter geen ervaring met audio en lichtaansturing over ethernet. Sowieso is de opzet en werking van een datanetwerk in een nieuw theater een verhaal apart. Al met al was de druk voor de techniekploeg in het voorjaar enorm hoog. Er was geen inspeeltijd en alles was nieuw. Ondanks alle voorbereiding wisten we in het begin amper hoe het zaallicht of het werklucht aan moest, of hoe we licht- en geluidsapparatuur via CAT6 moesten bekabelen en aansluiten. Een deel van de theatertechniek was nog niet opgeleverd. Er waren kinderziektes en storingen in de truckheffer en de klimaatbeheersing en op theatertechnisch vlak. Al doende kwamen de technici erachter dat sommige dingen in de praktijk onhandig waren of ontbraken, zoals voldoende werklucht, opslagruimte, gebruik van de liften. De zaal was opgeleverd en theoretisch speelklaar maar wij moesten alles zelf nog inrichten en wennen aan de zaal en de apparatuur. De gebruikers van Toneelgroep Amsterdam en de Melkweg wisten nog minder dan wij. Ze klopten regelmatig bij ons aan met logistieke en technische vragen waarop wij het antwoord schuldig moesten blijven. Achteraf is het bijzonder te noemen dat er geen uitval is geweest, niet van voorstellingen en ook niet van technici!

Schaalvergroting

Behalve de Rabozaal was eerder in 2009 in de Stadsschouwburg ook het nieuwe café-restaurant Stanislavski geopend. Het probleem ontstond dat we opeens een groot gebouw met veel nieuwe ingangen kregen waarin nog volop gewerkt werd, waardoor we onvoldoende controle hadden over de beveiliging. In het voorjaar na de opening liepen er, naast de theatertechnische leveranciers en de medewerkers van Toneelgroep Amsterdam en de Melkweg, nog steeds tientallen metselaars, timmerlieden, schilders en monteurs rond. In die periode is helaas een en ander verdwenen uit kantoren en opslagruimtes. Ondertussen hadden we ook een groot probleem met telecommunicatie in het gebouw, namelijk slechte ontvangst van dect en mobiele telefonie. In een situatie waarin de technici en de mensen van publieksservice toch al enorm moesten wennen aan de schaalvergroting van hun werkgebied, bleek normale communicatie vaak onmogelijk. Om dit alles het hoofd te bieden zijn werkgroepen geformeerd voor zowel de beveiliging als alle nog af te maken of te veranderen bouwpunten. Na de zomer van 2009 begon de eindoplevering van de theatertechnische leveranciers. De meesten waren al leverancier van de Grote Zaal en dus bij ons bekend. Zij zijn allemaal enorm flexibel geweest om ►

werk te verrichten op momenten dat een zaal even niet bespeeld werd. Als de Melkweg een popconcert geprogrammeerd had was Audiopro, indien nodig, altijd ter plekke om te ondersteunen.

De rol van Theateradvies was in die fase van groot belang in het meedenken over praktische oplossingen en het begeleiden van de theatertechnische leveranciers. In deze periode kwamen we in de praktijk ook achter de plus- en minpunten van de Rabozaal. De meeste pluspunten zijn in Zichtlijnen al eens genoemd: de grootte van het toneel, de glazen achterwand, de mogelijkheid om dicht op het publiek te spelen, de flexibiliteit in zaalopstellingen, de combinatie van theaterzaal en poppodium. Sommige details werden nog niet genoemd, zoals bijvoorbeeld de mogelijkheid om de toneelvloer, althans grote delen, eruit te zagen. Architect Jim Klinkhamer wees daar vorig jaar al op in zijn rondleiding tijdens de VPT-ledendag: de Rabozaal is een van de weinige in Nederland waar beweging in of door de vloer mogelijk is.

Knelpunten zijn er ook, soms als rechtstreeks gevolg van de beperkte ruimte op deze bouwplek aan het Leidseplein. Ik noem:

- Een zijtoneel met beperkte opslagruimte en met een zware deur die niet open kan zonder risico van geluidsoverlast vanaf de Marnixstraat.
- Het ondertoneel met techniekopslag is vooralsnog alleen te bereiken via de prosceniumheffer waar altijd eerst stoelen afgehaald moeten worden.
- De laad- en losdeur op toneel sluit direct aan op de truckheffer met nogal wat consequenties voor de temperatuur op toneel, zoals we in de strenge winter van 2009-2010 hebben ervaren.
- We balanceren regelmatig op de rand van geluidsoverlast naar elkaar toe. Als de Melkweg een concert geeft moet de glazen wand absoluut geheel dicht zijn om geluidsoverlast te voorkomen. Maar dit is tegelijkertijd een toegang tot de kleedkamer van de artiesten.

De voorlopige conclusie is dat in de Rabozaal niet op de meest efficiënte en makkelijke manier gewerkt kan worden, maar we proberen voor alle hierboven genoemde zaken oplossingen te zoeken, zoals mogelijke overkapping van de truckheffer en een aparte lift van toneel naar ondertoneel.

‘Er is een toneelmeester die alle overdrachtszaken coördineert’

De techniekploeg

De afdeling theatertechniek is geformeerd op basis van bespeling in twee zalen. Drie jaar geleden zijn we, begeleid door Freek van Duijn, gestart met het traject om de afdeling om te vormen. We kennen nu vier vakgroepen: Licht, AV, Hijs en Toneel. Elke vakgroep wordt geleid door een toneelmeester. Deze is verantwoordelijk voor de bedrijfszekerheid en het beheer van de apparatuur in de twee zalen. Een vijfde toneelmeester coördineert de overdracht tussen de gebruikers. De groep Planning regelt de inzet van technici en apparatuur in de twee zalen, in overleg met de programmering.

Een voorwaarde van de gemeente Amsterdam voor financiering van de Rabozaal was destijds dat de exploitatie budgetneutraal moest blijven. Dit betekent dat de gebruikers de Rabozaal zelf

theatertechnisch moeten faciliteren. Toneelgroep Amsterdam en de Melkweg betalen een vergoeding voor het gebruik van de Rabozaal aan de Stadsschouwburg Amsterdam. De jaarlijkse verdeelsleutel voor de bespeling is 150 dagen Toneelgroep Amsterdam, 60 dagen Melkweg en 150 dagen Stadsschouwburg. Maar tot nu toe zijn bijna alle dagen voor onderhoud en overdracht afgegaan van de 150 dagen van de Stadsschouwburg, de beheerder van de zaal. De Stadsschouwburg heeft vooralsnog dus veel minder kunnen programmeren dan gepland. Het uitgangspunt is dat de drie gebruikers elk met hun eigen technische ploeg werken. De technici van de schouwburg zouden alléén in de Rabozaal werken als de Stadsschouwburg daar zelf programmeert of verhuurt. Toneelgroep Amsterdam en de Melkweg zouden zelf de volledige techniek moeten verzorgen, gebruikmakend van de theatertechnische inventaris van de Rabozaal. Het is een mooie theorie, maar in de praktijk blijkt het niet eenvoudig om als beherende technische organisatie een zaal zomaar uit handen te geven. Hoe verloopt de overdracht van licht, geluid en hijsinstallatie van de ene aan de andere partij, dus ook van Melkweg aan Toneelgroep Amsterdam, zonder betrokkenheid van de Stadsschouwburg? Wat gebeurt er in geval van storing als er geen technici van de schouwburg beschikbaar zijn? Vooralsnog heeft de Stadsschouwburg niet de ruimte om een technicus continu vrij te maken voor de Rabozaal. Wel zijn we met zijn drieën overeengekomen dat de hijstechniek voorlopig wordt gedaan door een BMT-gecertificeerde hijstechnicus van de Stadsschouwburg. Melkweg en Toneelgroep Amsterdam huren deze technicus bij ons in. Als beheerder kunnen wij zo beter de bedrijfszekerheid van de hijsinstallatie garanderen en sneller reageren als zich problemen voordoen.

Het beheer van de zaal blijft tot op de dag van vandaag een lastig punt. Toneelgroep Amsterdam en de Melkweg zijn beide letterlijk gebruikers die de zaal bespelen en daarna de deur achter zich dicht doen. De Stadsschouwburg is gebruiker én verantwoordelijk voor de bedrijfszekerheid en het beheer van alle technische installaties in en om de Rabozaal. Onderhoud is alleen mogelijk wanneer de Rabozaal niet in gebruik is door Toneelgroep Amsterdam of de Melkweg. Programmeren wij zelf in de Rabozaal dan hebben we onvoldoende mensen en tijd om ook nog onderhoud te doen want de Stadsschouwburg programmeert dan in twee zalen tegelijk en dan is de hele technische ploeg nodig. Over het zaalbeheer moet komend jaar verder worden nagedacht. Een richting zou kunnen zijn dat de gebruikers ieder een technicus vrijspelen en deze primair op de Rabozaal inzetten, ook als die gebruiker de zaal niet bespeelt. Op die manier zou meer tijd voor onderhoud gecreëerd kunnen worden.

De gebruikers

In de Rabozaal lopen alle drie de gebruikers tegen specifieke problemen aan. Toneelgroep Amsterdam stelt de reisploeg voor een voorstelling samen op basis van paritaire ondersteuning door het te bespelen theater. Maar in de Rabozaal moet deze ploeg alles zelf doen, dus ook het bedienen van de vrachtwagenlift, afstopping inhangen, enzovoort. Ook voor de Melkweg bracht deze zaal, zeker in het begin, een grote uitdaging met zich mee. In de Max staat een vaste geluidsinstallatie voor de bezoekende bands.

Het licht hangt vast, het podium staat op een vaste plek. Maar als zij in de Rabozaal aankomen staat er niets. Voor elk concert moet alles opnieuw worden opgebouwd, aangesloten en geconfigureerd. Dat was wennen. En ook de technici van de Melkweg hadden nog geen ervaring met een digitale infrastructuur.

Voor de afdeling theatertechniek van de Stadsschouwburg speelt nog iets anders, namelijk de sterk wisselende inzet van theatertechnici. Als we zelf een voorstelling hebben in de Grote zaal terwijl de Melkweg of Toneelgroep Amsterdam in de Rabozaal staat, dan hebben we een technische ploeg in de Grote zaal plus een hijstechnicus van ons in de Rabozaal. Maar programmeren wij in beide zalen, dan bouwen en spelen wij in die twee zalen. In het eerste geval hebben we mensen over, in het andere geval komen we mensen tekort. De formatie is gebaseerd op allround opgeleide technici die bij grotere bouw dagen aangevuld moet worden met oproep- of uitzendkrachten. Qua bespeling gaat dit in grote lijnen goed. Maar als we grote voorstellingen moeten op- of afbouwen op dezelfde dag dan hebben we niet genoeg mensen in huis om twee zalen te faciliteren. Goede afstemming tussen programmering en techniek is van groot belang. Is er een dubbele bouw dag nodig (omdat het niet anders kan), dan wordt het direct belangrijk om te bekijken wat voor voorstelling dit is en op welke voorwaarden deze geboekt wordt. Je kan niet een uitkoopvoorstelling hebben waar in het contract om 10 mensen wordt gevraagd als je er maar 5 of 6 per zaal per dienst kan inzetten. Dat moet de komende tijd zeker aandacht krijgen. Ook de ambitie om internationaal te programmeren raakt direct de inzetbaarheid van de afdeling theatertechniek. Internationale groepen hebben vaak weinig technici bij zich en verwachten veel mensen met professionele inzet van de te bespelen theaters. Zo'n internationale voorstelling kun je niet doen met een ploeg waar meer uitzendkrachten in zitten dan eigen personeel!

De praktijk

Er is een toneelmeester die alle overdrachtszaken coördineert. Er is een basisstand afgesproken hoe de zaal aan elkaar wordt overgedragen. Kan iets blijven staan of hangen, dan wordt dat overlegd. Er is een maandelijks overdrachtsoverleg met een eerste inspicieënt van Toneelgroep Amsterdam, een toneelmeester van de schouwburg en van beide partijen iemand van de planning. Op termijn zal ook de Melkweg hieraan gaan deelnemen. Daarnaast zijn er overlegstructuren per vakgebied. De geluidsgroep overlegt met technici van de Melkweg en Toneelgroep Amsterdam, hetzelfde geldt voor lichttechniek. Deze besprekingen op vakgebied zijn begin 2010 gestart en lijken ervoor te zorgen dat spullen beter worden achtergelaten. Er is ook een communicatielijntje ontstaan om verbeteringen en storingen efficiënter te kunnen bespreken. De manier van samenwerken tussen alle gebruikers staat in de kinderschoenen en zal in de komende paar jaar zeker verder ontwikkeld moeten worden. Hier is nog een grote slag te slaan.

Afgelopen jaar heeft geleerd dat de Rabozaal voor de technici geen snelle zaal is om te werken. Het op- en afbouwen van grote decors is lastig vanwege verder weg gelegen of lastig te bereiken opslagruimtes, het ontbreken van een echt zij- of achtertoneel en vanwege de truckheffer aan het toneel. Er zijn meer bewegingen

Richard Ilmer over de Rabozaal

In een kort telefoongesprek met Frits van den Haspel sprak Richard Ilmer van de Münchner Kammerspiele over zijn ervaring met de Rabozaal. Hij vindt het een prachtig theater, een aanwinst voor de stad Amsterdam. Dat er kinderziektes zijn bij een nieuw geopend theater vindt hij normaal. Tijdens de voorbereiding liep alles van een leien dakje. Goede tekeningen, deze klopten exact met de werkelijkheid. Goede contacten met de diverse afdelingen om tot afspraken te komen. Bij het lossen van de materialen was er een probleem met de afsluiting van de vrachtwagenlift tegen weer en wind, in dit geval sneeuw (een aandachtspunt waarin voorzien wordt in de nabije toekomst). Dan ga je aan het werk en is het wonderlijk rustig en stil, terwijl de hectiek van de stad doorgaat. De opbouw verloopt naar wens met dank aan het personeel in Amsterdam dat goed geschoold is en zich compleet inzet voor het slagen van de productie, daarbij geholpen door een prima trekkenwand en goede lichtinstallatie. In deze productie

werd gebruik gemaakt van de mogelijkheid om het ondertoneel te gebruiken, iets waar men in andere landen veel ervaring mee heeft (in Nederland kan dat alleen in Rotterdam en nu dus in Amsterdam). Ander punt van aandacht is de portaalopening. Deze kan niet kleiner dan 13,60 meter. Voor een theater dat voor de helft van de tijd is aangewezen op gastbespelingen is dat te veel van het goede. Het zou mooi zijn wanneer er een oplossing gevonden wordt om de opening terug te brengen naar 12 meter. Uiteraard met behoud van de voorzieningen. Een compliment maakt Richard Ilmer voor de vindingrijkheid in combinatie met een beperkt budget. Voor de Duitse gasten bleek het niet altijd gemakkelijk om de weg te vinden in het gebouw. Waar zijn de kleedkamers, de artiestenfoyer, hoe kom ik bij het ondertoneel? Met stickers en verschillende kleuren tape werd dat snel opgelost, wat ook de betrokkenheid nog eens onderstreept. Richard Ilmer wil in dit theater graag nog een aantal voorstellingen inrichten.

nodig om alles op de juiste plaats te krijgen en om de juiste geluids- en lichtapparatuur op toneel te krijgen. De voorstellingen die hier gespeeld hebben doen al snel een tot twee uur extra over de op- en afbouw, ondanks de extra mensen die we inzetten om dit juist te voorkomen. Waar we in de Grote Zaal vier man inzetten bij eenvoudige producties is dat in de Rabozaal op het moment niet onder de zes technici.

Voor de voorstelling is het juist weer wel een fantastische zaal. Het publiek zit dicht op het speelvlak, de theatertechnische faciliteiten zijn van hoge kwaliteit. De Rabozaal heeft bewezen geschikt te zijn voor een grote variëteit van programmering. Voorstellingen en concerten die zeer mooi stonden in de Rabozaal waren onder andere *Antonioni Project* en *Teorema* van Toneelgroep Amsterdam, *Sidi Larbi Cherkaoui*, *Antony Gormley*, *ShaoLin Monks – Sutra* tijdens Julidans, de Melkwegconcerten van Moby, Moke en David Byrne, *Hamlet* van Schaubühne am Lehninerplatz uit Berlijn, en *Drei Farben* van Münchner Kammerspiele, waar een auto zeven meter vrij naar beneden door de toneelvloer viel. ◀

Hugo van Hulst is hoofd theatertechniek van de Stadsschouwburg Amsterdam. Hij schreef dit artikel in maart en juli 2010, naar aanleiding van de vragen die Frits van den Haspel hem stelde.